

El preu de la llet al mercat i al ramader

Sector lleter o cadena productiva de lactis

De fa ja un temps, el preu percebut per litre de llet, en molts casos, no abasta els costos de producció, sempre que aquests estiguin ben fets – amb costos fixos i costos d'oportunitat inclosos –. En general, parlem del sector lleter, des de la producció a la venda de llet, però és una visió un tant enganyosa, ja que es focalitza en un producte, que per al ramader és l'únic del procés productiu, i no és, necessàriament, únic per a la indústria de transformació i, de cap manera, no és únic per a la distribució (des de la botiga als supermercats) ja que per aquests, la llet és un producte entre milers de la seva activitat. Seria millor parlar de cadena productiva de lactis.

Si ens fixem en un supermercat de ciutat, no a les grans àrees, la llet envasada de llarga durada, no necessàriament està en el *lineal* de productes lactis, depèn de l'espai del mercat. Hi ha grans refrigeradors, on sí hi ha el *lineal* lacti, on s'hi troben formatges, iogurts, quefirs, gelats, flams, entre molts d'altres derivats de la llet, i també, no sempre, hi ha la llet fresca. Si expliquem el procediment d'elaboració dels productes derivats de la llet, didàcticament, podem parlar de una cadena productiva, i ho assimilem, en aquest cas, al sector lleter. Sempre hem tingut la necessitat de reduir la realitat a un esquema. Com passa quan es parla de l'evolució dels éssers vius, fins arribar a l'home – en sentit genèric -, i ens quedem tan amples. Ara bé, quan parlem de l'home, dels seus problemes, de les seves relacions amb les coses i els altres éssers vius, ho fem ja des de l'home, no tornem a explicar l'evolució.

Amb el preu de la llet passa el mateix. No cal fer tants anàlisis dels costos de la cadena, entre d'altres coses, per la impossibilitat d'imputar el que costa distribuir i vendre la llet al total de costos del supermercat en qüestió. Imaginem una ciutat on tots els ciutadans són intolerants a la llet, ¿deixaria d'haver-hi supermercats? ¿El benefici d'un supermercat s'han ressentiria de no vendre llet? Per tant, el problema del preu de llet, correspon exclusivament a la indústria i a les explotacions de vaques de llet. Podem, per tant, oblidar-nos del preu *just*, en el sentit popular de la paraula.

El mercat

El mercat, en general, és un tira i afluixa, de negociació constant, i com en tots, no només el de la llet, uns tenen més poder de negociació que d'altres. I açò, és bo d'entendre, perquè tothom s'ha trobat en una negociació, del tipus que sigui, i si s'hi entra, per necessitat o no, el joc es posa en marxa. Unes vegades som *venedors* i d'altres *compradors*. Apel·lar a la bondat, al raonament, al sentit comú del que compra (distribució a indústria, indústria a explotacions) no sembla res més que la carta als reis. Diuen que la distribució obliga a uns tractes comercials molt severos; el mercat sempre ha estat així. Els distribuïdors, quan negocien, lògicament, tenen al cap l'estat de comptes del seu negoci, no de la indústria ni de les explotacions. Suposem que, segons un país o altre deuen poder arribar a acords, no de bona voluntat, sinó d'acompliment obligatori, si bé, sempre hi ha el tribunal de competència que pot dictaminar.

Ara es parla que una cadena de supermercats, ha pujat o pujarà el preu de venda de la llet, arran de l'estat d'opinió sobre el tema. ¿Quin motiu por haver tingut per fer-ho?, perquè si abans, es deia que aquesta cadena *imposava* un tipus de negociació *extenuant*, si abans es criticava el sistema de la cadena, ¿per què és la primera en pujar? ¿qui ha negociat amb ells?

Si ho sabéssim potser tindríem la solució. En general, dels moltíssims supermercats, cadenes, que hi ha, ¿de quants coneixem nom i cognom de l'empresari? Amb açò vull dir, que qui negocia amb la distribució se suposa que, també, té l'estat del seu negoci present, i ha de saber els límits. El distribuïdor *imposa* a la indústria, aquesta *imposa* a l'explotació, i cadascú hi juga el seu paper, segons el poder que tingui. No hi ha ni bons ni dolents, tot depèn del lloc on estàs i qui és el que et *jutja*. El distribuïdor, si la indústria es queixa li pot preguntar ¿per què et dediques a *fer* llet si dius que no et surten els comptes? I un industrial, també ho podria dir al ramader. Entre cada part de la cadena productiva de lactis, hi ha una relació entre *venedor* i *comprador*. L'exemple que sempre fem servir: si compro una taula de fusta de pi, feta per un ebenista tindrà un preu, molt més alt que si la taula de fusta de pi la compro en sèrie. Tenim dos preus i una mateixa fusta. I, possiblement, l'ebenista i la fàbrica de mobles en sèrie han pagat el mateix preu per la fusta.

Producció i transformació

El que inicia la producció, si no assumeix part de la transformació, es troba desemparat en molts casos. Una transformació que és fàcil de recomanar però gairebé impossible de dur a la pràctica en poc temps.

Les explotacions de vaques de llet, majoritàriament, només tenen un producte, la llet, que representa el 82% dels ingressos totals (segons els resultats gestió econòmica, Generalitat de Catalunya¹). El sector transformador pot tenir la llet com a únic producte d'entrada, però no necessàriament com a únic de sortida². Sabem que en la llet envasada s'hi trobem molts tipus de llet, i unes ens agraden més que d'altres, i és un problema de la indústria que al mercat tingui un preu o no, ajustat al procediment emprat; a nosaltres ens assembla que si una indústria aplica un procediment més acurat, que no *crema* la llet, etc., el preu final de venda al consumidor hauria de ser més alt que en d'altres que la *cremen*. Però, ¿com implantem allò que ens sembla lògic? ¿venent la llet més *específica* a botigues especialitzades? ¿a quin consumidor? ¿quants consumidors coneixem disposats a pagar més? Entraríem en un mercat més reduït i el problema general del preu de llet continuaria sent el mateix. El gran consum marca la pauta i, el gran consumidor, en general, no està atent a la cadena productiva d'allò que compra.

¹ <http://agricultura.gencat.cat/ca/departament/estadistiques/ramaderia/sectors-ramaders/bovi-llet/notes-conjuntura/>

² Activitats industrials a Catalunya: Elaboració d'altres productes lactis (flams, natilles i similars); d'altres tipus de llets (evaporada, condensada i similars); de begudes a base de llet; de formatges fosos; de formatges frescos; de formatges madurats; de gelats; de iogurts; de llet esterilitzada; de llet homogeneïtzada o tractada a altes temperatures (UHT); de llet pasteuritzada; de mantega; de nata a partir de llet; manipulació de formatges (trossejat, filetejat i similars); refrigeració i envasament de llet certificada crua.

A Catalunya, seguint els informes del departament d'Agricultura³, hi ha uns 180-190 elaboradors de productes lactis, dels quals 10-12 serien els que tenen més de 50 treballadors, o sigui les empreses grans de tots conegudes. És molt possible, que cadascun d'ells tingui problemes en el preu de venda del lacti elaborat, i que li sigui més o menys difícil col·locar-lo. Hi ha elaboradors més especialitzats i petits, que porten el lacti a llocs de venda més específics, i el consumidor també ha fet una selecció prèvia, on el preu no és el factor principal d'elecció. Aquest tipus de lacti no afecta el preu de venda de la llet envasada de llarga durada.

El sector productor de llet a Catalunya consta de unes 400 explotacions⁴ i la meitat tenen menys de 100 vaques i, atenció, només 31 explotacions produeixen prop de la meitat de la producció total de llet (exactament el 45,6% de 760.000 tones); el 2010 (encara amb quota lletera) hi havia 813 explotacions i la producció era, aproximadament, de 550.000 tones. Són xifres que parlen per sí mateixes. També en el sector productor hi ha explotacions de tot tipus. Si dels elaboradors de lactis, hem vist que només el 6% tenen més de 50 treballadors; del total d'explotacions de vaques de llet, només el 7,7% produeixen la meitat de la llet⁵.

Cadena de valor i consum de llet

L'estudi del Ministeri d'Agricultura⁶ sobre el preu de la llet, que em sembla rigorós, es focalitza en la llet envasada de llarga durada. Entre d'altres dades i comentaris, diu que el preu de la llet el 2020 va ser de mitjana (preu al consumidor) de 0,69 €/litre, però el 41% de la llet venuda estava entre 0,55 i 0,60 €/litre. El 56,3% del volum d'aquesta llet de llarga durada és de marca de la distribució.

Es fa un repartiment dels costos, de manera que el total del cost, des de l'explotació a la venda, oscil·la entre 0,683 i 0,939 €/litre, mentre que el preu que paga el consumidor fluctua entre 0,547 i 0,758 €/litre. Aclareix l'informe que aquests valors no inclouen ajudes ni subvencions. No sembla una situació gaire esperançadora.

De l'informe de conjuntura (veure nota 2) traiem que el consum de llet envasada per habitant a Catalunya l'any 2006 era de 75 litres/any i el 2020 de 63 litres/any, en nombres arrodonits.

A tota Espanya el 42% de la llet produïda va a consum directe, i a la UE és del 13%.

Tothom coneix i entén perfectament aquestes dades que hem ressaltat, i no hi ha cas de més comentaris.

Un aspecte molt important de l'informe del ministeri d'Agricultura, és la distribució dels principals capítols de costos en el preu final de la llet envasada al consumidor, en destaca set i d'aquests, el **cost de l'alimentació del bestiar** és el més important, representa entre el 26 i 28,5% del preu final. Per exemple, si comprem un litre de llet a 0,65 €/litre, aproximadament 0,18 €/litre provenen de l'alimentació de les vaques, i un altre capítol, també destacat és el de **la sanitat i reproducció de les vaques**, que representa entre 4,56 i 5,29% del preu final. Són

³ Veure nota 1

⁴ Si segueix aquesta evolució aviat hi haurà tants establiments de transformació com explotacions de vaques de llet

⁵ L'explotació mitjana de Catalunya (2021, previsió) té 189 vaques presents i una producció mitjana de 27,6 litres/vaca present i dia.

⁶ Estudio de la cadena de valor y formación de precios en la leche líquida envasada de larga duración, juny 2021.

dos aspectes propis del sector productor. ¿Qui i com el paga? Evidentment, és de total responsabilitat de les explotacions.

Política sectorial o la seva absència

Aquí hi hauria d'entrar la política, aquelles institucions encarregades dels afers públics. Per exemple, el departament d'Agricultura i les seves atribucions, de Catalunya o del qualsevol altre comunitat, podria definir i orientar, dins de les institucions UE i de l'Estat, què entén per sector productor de llet. No és suficient està prop del productor, fer reunions, elaborar discursos i repartir culpes i queixes, que d'açò en sabem tots. En 40 anys, més o menys, en que es tenen les atribucions en agricultura, algú em pot dir si mai no s'ha fet un programa o una política a llarg termini per al sector productor de llet. Algun conseller s'ha preguntat ¿és el nostre un país per a vaques de llet? Semblava que, fins i tot, se sentien orgullosos de ser consellers d'un territori petit on s'era capaç de tenir porcs, vaques i gallines. El problema era i és, que aquests animals mengen, i cal preguntar-se ¿què i d'on? El problema no és dividir el nombre d'animals per la superfície total agrària de Catalunya - en aquest cas - el problema és la concentració en poca superfície, tant per a l'alimentació com per als residus. Som molt sostenibles en les conferències, però a l'hora de planificar mínimament no en sabem, però allà estem, a dalt de la piràmide.

Carregar tintes en la distribució, quan tots som consumidors, no condueix més que a la frustració. Tots tenim un món idealitzat, on el consumidor és responsable, el productor no contamina, empra productes d'alta qualitat, el distribuïdor presenta els productes nets i polits i a un preu *just*, etc. Al final, la realitat.

- ¿Seria molt difícil definir (orientar) quina ha de ser l'explotació més convenient per a cada territori?
- ¿Seria difícil orientar com ha d'estar formada la ració d'una vaca, que és un remugant?
- ¿Seria molt difícil orientar una selecció genètica que valori altres paràmetres que no sigui la producció? O ¿és que sempre s'ha d'augmentar?
- I pel que fa a la distribució dels animals en el territori, ¿no hi pot haver una guia d'òptims en la densitat animal? O ¿ens conformem amb, sobre el paper, assignar terres fora de l'explotació per al purins?

Resulta que tothom parla del benestar animal, confort, medi ambient, nitrats, etc., però un dels principals factors que determinen el benestar i el medi és l'alimentació, que s'ha de fer amb sentit comú. El maneig ideal d'una explotació tampoc existeix, però el de mínims sí, i professionals hi ha que ho poden fer. Maneig que abasti tota la producció, fins que surt la llet de l'explotació.

Subvencions, impostos, ajudes, a canvi de... i per a què

Hi ha moltes subvencions, i s'han de lligar a un bon maneig de mínims. La diferència entre el cost de fer-ho segons un cànon o codi de producció i el preu percebut, pot anar en vies d'impost o cànon. ¿No es diu que qui passi per autovies sense peatge, haurà de pagar una part pel seu manteniment? ¿No es diu que els cotxes que més CO₂ produeixin, han de pagar un impost? ¿No es pot introduir un impost a la compra de llet, que paga el consumidor, que el distribuïdor recapte i passa a l'administració? Però, aquí ve la política, aquest impost ha de

servir per aquelles explotacions que s'aproximin al maneig de mínims, adaptat i en sintonia amb el territori.

Perquè qui vulgui tenir grans explotacions les tingui, ja hi ha una legislació que ho permet, i s'han d'adaptar a ella, però no necessàriament han de seguir un maneig prèviament establert. I, açò, no és discriminació, és afavorir un tipus d'explotació.

Podria ser un impost en funció del cost de producció d'un litre de llet, calculat per a l'explotació de referència i, que, lògicament, pot canviar cada any. El preu de la llet de llarga durada també anirà canviant cada any, o no. Es calcula el preu mitjà del litre de llet que es paga a l'explotació, i la diferència entre aquest i el cost, s'imputa al preu de venda. Cada any pot variar. Que la distribució, per exemple, no ho vol carregar-ho al consumidor, no queda exempta d'ingressar-lo a la funció pública. Evidentment, cada regió podrà tenir un o més tipus d'explotació a promoure, segons la pròpia realitat. El sistema pot semblar complicat d'aplicar, però si es fa amb criteri no ha de ser difícil, atès que les cadenes de distribució estan implantades arreu, i només cal fer les compensacions adients.

Per exemple, ja que escric des de Menorca, es podria promoure la producció estacional, de setembre a maig, pastura racional, racions amb un mínim del 60% matèria seca farratgera.

El preu de la llet, de sempre ha estat un problema. No obstant, avui tenim problemes de medi ambient, que van a més, i és hora de que la política agrària comenci a determinar objectius en la producció ramadera, perquè el preu n'és un símptoma, però no només és el preu, s'ha d'anar més enllà, promovent la producció adient a cada terra i que vertaderament la ramaderia faci paisatge i ordeni territori. No es tracta d'imposar cap sistema, sinó de convèncer d'aquell sistema més conservador del medi.

Comentari 1

D'indústries n'hi ha diverses. Existeixen models cooperativistes, amb beneficis socials entre mig. Models més convencionals, més capitalistes. Però per més variat que sigui el model, totes elles tenen un punt en comú molt fort (o la majoria), reduir cada any els costos de la compra de llet (i de tot el que es pugui reduir).

Òbviament, com més diversificat sigui el teu portafolis i més valor afegit tinguin els teus productes, més preu podries oferir als teus proveïdors per la compra de la llet, però no ens enganyem, això no és així. Totes les indústries, amb independència del producte que fabriquen, es comparen les unes amb les altres. Ningú vol pagar més que la seva competència i això en una indústria cada cop més especialitzada en el *low cost* no són bones notícies.

Afortunadament però no està tot perdut i existeixen models d'indústries, orientades a lactis específics, que compren la llet a les mateixes explotacions, i estableixen un criteri de compra, que pot basar-se en el cost de producció, i en diverses normes de qualitat. Sistema que no es pot generalitzar per aquelles indústries, en les quals el producte ofert és la llet de gran durada.

Potser, davant de l'absència de model productiu ofert des dels estaments públics, les indústries acabaran impulsant el model més convenient als seus interessos (integració, control de comptes, etc.). Ja ho varen fer amb les quotes de producció (ara no existeix mercat *spot*). Qui serà el següent pas?

La cadena de valor dels productes lactis (llet envasada llarga vida) és una cadena mancada de valor on ningú s'hi guanya la vida i qui més ho pateix és el ramader.

Comentari 2

Un tema controvertit, espinós, que no es pot discutir serenament en una taula a tres bandes.

Crec que els ajuts no acaben solucionant el problema, l'acaben fent crònic. El mateix passa amb les vaques de cria, vedells engreix, etc. La qüestió és que tenim un producte de primera necessitat (la llet), que ha d'estar a l'abast de totes les butxaques, i d'aquest fet, la distribució se n'ha apropiat a la seva conveniència, sabent que juga amb 5.000 articles (per dir alguna cosa) i no amb un, com els productors.

El tema seria marcar un preu mínim venda de la llet, però això com que no es pot fer, passaria perquè el sector fes una pressió asfixiant (com crec que passa a França), que per nombre de productors i desunió no pot fer. Per tant, la proposta d'un impost, lligat a aquelles explotacions d'un maneig determinat, no em sembla adequat, però tampoc en tinc cap altra a nivell de mercat.

La qüestió passa perquè la llei de la cadena alimentària realment sigui eficaç (crec que aquest mes de setembre s'aprova o es reformula), i la llet es pagui en funció d'uns costos relacionats amb una eficiència, i a partir, d'aquí la indústria i distribució que facin el que millor sàpiguen.

Comentari 3

Si compares el cost de producció i el cost de venda (informe ministeri), deixa ben clar que hi ha una situació anòmala, però que fa anys que dura i ningú sap o no vol canviar. e

Si els productors, per sobreviure, han d'estar pendents sempre d'una subvenció, no te cap sentit. Una subvenció ha de ser un extra, per fer una feina extra, no l'únic benefici que queda a final d'any.

Però la gran pregunta és la clàssica i de sempre: "és el nostre un país per a vaques de llet?". Si no tens superfície per fer-te menjar i, per tant, tampoc per tirar fems, pots tenir vaques? Si no tens prou aigua perquè beguin, pots tenir vaques? A 40°C durant 3 mesos, pots tenir vaques de llet?. Cada dia l'hi veig menys sentit a tenir vaques establades sense superfície farratgera, on vagin a pasturar. I, per tant, aquest cost de producció que diuen és tan alt, el tenen per un sistema de producció artificial i desvinculat des territori. Pots tenir un remugant desvinculat de la pastura?

Des del punt de vista del productor, pot ser el problema no és allò que et paguen per litre de llet, sinó el perquè et costa tant fer un litre de llet.

Una altre qüestió, és si mai t'arribaran a pagar suficient per cobrir es teus costos, encara que siguin mínims. Certament, tothom vol comprar al mínim preu possible (comentari 1).

De les preguntes de l'article, sobre l'orientació de l'explotació de vaques de llet, poden sortir gairebé totes les respostes.

Pel que fa a selecció genètica, sembla que ara s'han donat compte que, una vaca que només vols que faci litres, no en fa!, i t'acaba sortint molt cara. Des de fa pocs anys totes les seleccions genètiques van cap a cercar salut. I n'hi ha algú, que ho ha anat cercant sempre, des d'abans de la inseminació artificial i, ara ja estan investigant i seleccionant per obtenir animals que siguin més "sostenibles" i contaminin menys.

Comentari 4

L'impost és una proposta realista en la seva aplicació i que pot donar resultat. És important, però, veure quins són aquests mínims que s'estableixin i assegurar que no poden ser complerts per aquells tipus d'explotacions que no volem potenciar, perquè feta la llei, feta la trampa.

Tanmateix, però em preocupa que traslladem el problema de preus a un altra banda. Si algú acumula més del que li toca, al final algú ho paga. En la cadena alimentària de la llet (i d'altres productes també, es clar) hi ha colls d'embut que acumulen poder i benefici. Això ho sabem i no és just. Però passa i sembla que no tenim eines per canviar-ho. Hi ha una tendència a la concentració que és molt preocupant, perquè concentrar és el contrari a repartir. I la justícia social necessita repartir molt i concentrar poc (aquest és el meu punt de vista). Si l'impost ha d'afavorir les petites explotacions molt adaptades al territori i un bon maneig, també podria mirar d'afavorir a les petites empreses de distribució (menys d'una determinada superfície i un cert % de productes frescos no envasats i productes a granel, per exemple) i a la petita distribució.

Un darrer comentari de manera més general. El sistema capitalista lliberal, molt eficient i útil en alguns aspectes, s'ha demostrat altament ineficient en repercutir els costos de les externalitats negatives (ambientals i socials, i també culturals, entre d'altres) que provoquen els sistemes econòmics. I al final, si no paga ningú, arribem fins aquí. El darrer informe del IPCC (<https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/#SPM>), es un exemple del punt en el qual ens trobem. El meu punt de vista és que el mercat no funciona bé tot sol. Això ho he intuït sempre, però avui ho penso i la realitat ens dona arguments abundants cada dia.

La proposta d'impost de l'escrit m'agrada en el sentit que va en la línia de repercutir en el preu les externalitats negatives i potenciar les pràctiques que menys en generen.

Comentari 5

El tema del precio de venta de la leche, está condicionado actualmente por tres aspectos:

1. **Pseudo-oligopolio de empresas** que compran/distribuyen la leche tratada térmicamente y que se observan/espían/pactan, etc. (cada un@ que elija el término que más le guste), para no ser ni más ni menos dentro de un mercado, que aunque no nos guste, dicen que tiene que regirse por la ley de libre mercado, oferta/demanda y otras teorías económicas, pero, donde el margen de beneficio y la cuenta de resultados son el dios al que tod@s rezan/adoran.
2. **La leche fresca es un producto altamente perecedero** en manos del ganader@, que obliga a comercializarlo rápidamente, para poder someterlo al tratamiento térmico que corresponda, y así convertirlo en más duradero en el mercado. Las prisas y la necesidad, no son buenas consejeras para tomar decisiones.

Mientras algunos ganader@s firman en los contratos "anuales y en primavera", que con ese precio cubren sus costes de producción, fácil lo tendrán l@s del punto anterior, para cumplir la Ley de Cadena Alimentaria. Y, si no los firman, empezaran los problemas con las retiradas/recogidas de la leche en las explotaciones ganaderas.

Siento decirlo, pero si no hubiera sido por la subida excesiva y mantenida en el tiempo de los cereales, el tema no hubiera explotado todavía. La mayoría de las ganaderías de leche, llenaron sus trincheras de ensilado el año pasado, cuando el coste de esas materias primas (maíz) no estaba por las nubes; pero el ensilado se está terminando y este año llenarlo costará doblemente caro, por la compra de la materia prima y por el sobre coste de los trabajos, por el precio del gasóleo, y no quiero incluir el fantasma que hay en el horizonte con nuevos problemas y de difícil solución, que revolotean sobre la rentabilidad del cultivo del maíz (las desgracias nunca vienen solas).

3. **Inflación**, es el gran fantasma que tanto temen l@s polític@s por sus consecuencias tanto a nivel económico como social, y con las subidas de las luz y combustibles, ya está la cosa para pocos incrementos más.

La repercusión de los **costes de producción** en la cesta de la compra es una medida que, en general, es impopular a nivel político. L@s responsables de establecimientos ya hablan de la caída de ventas a partir de la segunda quincena de cada mes. Cada vez más gente, por desgracia, solo puede comprar una vez al mes, a principios de mes para ser más exactos. Del tema de las colas del hambre, pobreza energética y demás problemas socio-económicos, aunque no deberíamos, mejor dejarlo para otro día.

Estoy de acuerdo en que habría que analizar lo de si es posible tener vacas, qué tipos de vacas, aunque la tecnología genética ya permite seleccionar con una simple muestra de tejido auditivo, qué novilla tiene las características genéticas que buscamos en una explotación lechera, etc., se siguen eligiendo las hijas de las vacas que más leche producen, con lo que ello conlleva, de subvenciones/ayudas, no olvidar que ya está la PAC como una ayuda a la perdida de la renta, y otras medidas que ya habéis comentado, que podrían ayudar a solucionar el eterno problema del "**justo precio de la leche**", pero eso podría ser entendido como una actuación "intervencionista" y, por lo tanto, no faltarían las críticas de neoliberales, mediáticos expertos en economía, "voces autorizadas", y los que compararían la medida como "típica de países comunistas y/o dictatoriales".

Actualmente la política está controlada por la economía y la sociología: difícil tándem para tomar decisiones.